

Globallashuv sharoitida ingliz tilining "ilmiy monopoliya" sifatidagi xususiyatlari

Murodullayova Zarina Ixtiyorovna

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada globallashuv jarayonlarining til tizimlariga ta'siri va ingliz tilining jahon ilm-fanidagi "monopol" mavqeyi tahlil qilinadi. Ilmiy muloqot tili sifatida ingliz tilining ustunligi, xalqaro ilmiy bazalarda (Scopus, Web of Science) ushbu tildagi nashrlarning salmog'i va bu holatning milliy tillardagi ilm-fan rivojiga ta'siri yoritilgan. Tadqiqotda ingliz tilini bilish darajasi ilmiy muvaffaqiyatning asosiy mezoniga aylanib borayotgani bilan bog'liq ijtimoiy-pedagogik muammolar ilmiy asoslab berilgan.

KALIT SO'ZLAR: Globallashuv ilmiy monopoliya lingua franca akademik ingliz tili ilmiy muloqot sotsiolingvistika xalqaro nashrlar ilmiy integratsiya terminologiya.

ABSTRACT: This article analyzes the impact of globalization on language systems and the "monopolistic" position of the English language in global science. The dominance of English as a language of scientific communication, the weight of publications in this language in international scientific databases (Scopus, Web of Science), and the impact of this phenomenon on the development of science in national languages are explored. The research provides a scientific substantiation of the socio-pedagogical problems associated with the fact that English proficiency is becoming a key criterion for scientific success.

KEYWORDS: Globalization, scientific monopoly, lingua franca, academic English, scientific communication, sociolinguistics, international publications, scientific integration, terminology.

KIRISH

Globallashuv jarayonlari hayotning barcha jabhalariga kirib borishi bilan birga ilm-fan sohasida yagona muloqot vositasiga bo'lgan ehtiyojni oshirdi. Bugungi kunda ingliz tili

nafaqat xalqaro savdo va diplomatiya tili balki jahon ilm-fanining asosiy "metatili" yoki "ilmiy monopoliyasi" maqomiga ega bo'ldi. Dunyo bo'ylab nashr etilayotgan ilmiy maqolalarning qariyb 90 foizdan ortig'i aynan ingliz tilida ekanligi ushbu tilning ilmiy axborot almashinuvidagi mutlaq hukmronligini ko'rsatadi. Biroq ingliz tilining bunday monopoliyasi ilmiy integratsiyani tezlashtirish bilan bir qatorda boshqa tillarda so'zlashuvchi olimlar uchun ma'lum to'siqlarni ham yuzaga keltirmoqda. Ushbu maqolaning maqsadi ingliz tilining ilmiy monopoliya sifatidagi xususiyatlarini aniqlash va uning zamonaviy ilm-fan taraqqiyotidagi ijobiy hamda salbiy oqibatlarini tahlil qilishdan iboratdir.

METODLAR

Tadqiqot jarayonida sotsiolingvistik tahlil, statistik ma'lumotlarni qiyoslash va kontent-tahlil metodlaridan foydalanildi. Xalqaro ilmiy metrik bazalardagi (Scopus, Web of Science) maqolalarning tillar kesimidagi taqsimoti o'rganildi. Shuningdek ingliz tilining "Lingua Franca" sifatidagi tabiati va uning boshqa tillardagi akademik uslublarga ta'siri qiyosiy-pedagogik jihatdan tahlil etildi. Tadqiqotda dunyoning yetakchi universitetlaridagi ilmiy nashrlar siyosati va olimlarning til tanlash bo'yicha motivatsiyalari ekspert baholash usuli orqali ko'rib chiqildi.

NATIJALAR

O'tkazilgan tahlillar ingliz tilining ilmiy monopoliya sifatidagi bir qator xususiyatlarini ochib berdi. Birinchidan ilmiy yangiliklarning 80 foizdan ortig'i birinchi marta ingliz tilida e'lon qilinishi ushbu tilni yangi bilimlarning asosiy manbaiga aylantirdi. Ikkinchidan xalqaro nufuzga ega bo'lgan deyarli barcha ilmiy jurnallar ingliz tilida faoliyat yuritishi olimlarning kasbiy darajasi ushbu tildagi nashrlari soni bilan o'lchanishiga olib keldi. Uchinchidan ingliz tili terminologiyasi jahon miqyosida standartlashgani sababli boshqa tillarda yangi ilmiy atamalarning yaratilishi sekinlashmoqda va bu "lingvistik imperializm" fenomenini kuchaytirmoqda. Natijalar shuni ko'rsatadiki ingliz tilini bilmaydigan olimlar jahon ilmiy hamjamiyatidan uzilib qolish xavfi ostida qolmoqda va bu "bilimlar tengsizligi"ni yuzaga keltirmoqda.

MUHOKAMA

Ingliz tilining ilmiy monopoliya sifatida shakllanishi bir tomondan jahon olimlari o'rtasidagi to'siqlarni bartaraf etib ilmiy hamkorlikni osonlashtirdi. Muhokama jarayonida ta'kidlanganidek yagona tilning mavjudligi ilmiy ma'lumotlarni qidirish va tahlil qilish vaqtini tejaydi. Biroq ushbu "monopoliya" milliy tillardagi ilmiy usublarning qashshoqlashishiga va mahalliy muammolarga bag'ishlangan muhim tadqiqotlarning xalqaro e'tibordan chetda qolishiga sabab bo'lishi mumkin. Ingliz tilini chet tili sifatida o'rganayotgan olimlar uchun o'z g'oyalarini begona tilda mukammal ifodalash qo'shimcha intellektual va moddiy xarajatlarni talab etadi. Xulosa qilib aytganda ingliz tilining ilmiy monopoliya sifatidagi xususiyatlari zamonaviy ilm-fanning ajralmas qismidir biroq milliy tillardagi ilmiy maktablarni saqlab qolish va ko'p tillilikni qo'llab-quvvatlash ilmiy xilma-xillikni ta'minlashning muhim omili bo'lib qolishi lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1 Crystal D English as a Global Language Cambridge University Press 2003
- 2 Ammon U The Position of the English Language in the European Union 2012
- 3 Phillipson R Linguistic Imperialism Oxford University Press 1992
- 4 Jalolov J J Chet tili o'qitish metodikasi Toshkent O'qituvchi 2012
- 5 Swales J M Genre Analysis English in Academic and Research Settings Cambridge 1990
- 6 UNESCO World Science Report Towards 2030 Paris 2021
- 7 Nazarov D E Globallashuv va tillar integratsiyasi Toshkent 2021
- 8 Montgomery S L Does Science Need a Global Language? Chicago University Press 2013
- 9 Yusupov F F Akademik ingliz tili va ilmiy muloqot Toshkent 2022
- 10 Flowerdew J Academic Discourse Longman 2002
- 11 Abdullaeva Q Sh Sotsiolingvistika asoslari Toshkent 2019
- 12 Scopus Content Selection and Advisory Board Guidelines 2024
- 13 Jumaev R Global dunyoda milliy tillar taqdiri Toshkent 2020
- 14 Hillier V Professional English in the Globalized World 2018
- 15 O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Tilshunoslik bo'limi Toshkent 2000